

Geliş Tarihi:
02.10.2022
Kabul Tarihi:
01.11.2022
Yayınlanma Tarihi:
11.11.2022

Kaynakça Gösterimi: Karadağ, S. (2022). Ege Denizi'nin dalgalarında sınır yönetimi: aktörler, söylemler ve pratikler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21 (Özel Sayı), 293-315. doi:10.46928/iticusbe.1183277

EGE DENİZİ'NİN DALGALARINDA SINIR YÖNETİMİ: AKTÖRLER, SÖYLEMLER VE PRATİKLER

Araştırma

Sibel Karadağ

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Kadir Has Üniversitesi

sibel.karadag@khas.edu.tr

Karadağ, Kadir Has Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktor öğretim üyesidir. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktora derecesini 2020 yılında Koç Üniversitesi'nden aldı. H2020 ADMIGOV projesi kapsamında MiReKoc'ta doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. 2018-2019 akademik yılında Yale Üniversitesi'nde Fulbright bursiyeri olarak misafir araştırmacı oldu. Araştırma alanları temel olarak eleştirel güvenlik ve sınır çalışmaları, göç ve hareketlilik, insani yardım politikaları, emek çalışmaları ve siyaset sosyolojisidir. Çalışmalarını pek çok ülkede ve ISA/EISA gibi uluslararası konferanslarda sunmuştur. Araştırmaları *Geopolitics*, *Turkish Studies*, ve *Comparative Migration Studies* gibi akademik dergilerde yayınlanmıştır. 2022 yılında Routledge tarafından basılan "Refugee Externalization Policies" başlıklı derleme kitabın yazarların biridir.

EGE DENİZİ'NİN DALGALARINDA SINIR YÖNETİMİ: AKTÖRLER, SÖYLEMLER VE PRATİKLER

Sibel Karadağ
sibel.karadag@khas.edu.tr

Özet

Bu araştırma, Ege Denizi'ndeki düzensiz göçe ilişkin sınır yönetimi uygulamalarının kapsamlı bir ampirik analizini sunmaktadır. Çalışma, deniz sınırının ayırt edici materyalliğine atıfta bulunan "ıslak ontoloji" kavramını kullanarak, Ege Denizi'nin siyasal alanını oluşturan söylemler ağını, fiili pratikleri ve teknolojileri analiz etmektedir. Ege Denizi'nin kendine has siyasi coğrafyası, mekânsal ve hukuki konfigürasyonu bağlamında revize edilen "ıslak ontoloji" kavramı, sınır aktörlerinin durdurma tekniklerini hangi yöntem ve aygıtlar aracılığı ile kurtarma faaliyetine içkin hale getirerek meşrulaştırdıklarını incelemektedir.

Amaç: Bu makale, Ege Denizi'ndeki düzensiz göçe ilişkin sınır pratiklerinin ampirik bir analizini sunmaktadır. Çalışma, deniz sınırının ayırt edici materyalliğine ve siyasi coğrafyasına atıfta bulunan "ıslak ontoloji" kavramını kullanarak, Ege Denizi'nin siyasal alanını oluşturan söylemler ağını, fiili günlük sınır pratiklerini ve kullanılan teknolojileri analiz etmektedir.

Yöntem: Çalışmanın ampirik verileri etnografik bir araştırma tasarımına dayanır. 2015-2018 yıllarında Yunanistan (Midilli adası) ve Türkiye'de (Küçükkuyu, Dikili, Çeşme, Bodrum), sahil güvenlik ekipleri, AB sınır güvenliği (Frontex) personeli ve arama kurtarma sivil toplum örgütleri ile derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlemci analizi yapılmıştır. Araştırmacı, etnografik araştırma tasarımına içkin olarak, bahsedilen yıllar arasında Midilli adasında bulunan sivil toplum örgütleri bünyesinde arama ve kurtarma faaliyeti yürütmüştür.

Bulgular: Çalışmanın bulguları nezdinde, Ege Denizi'nin coğrafi bağlamı içerisinde anlam kazanan ıslak ontolojisi, sınır aktörlerinin politikalarını ve anlatılarını şekillendirerek çoklu askeri durdurma tekniklerinin kurtarma görevine içkin olarak meşrulaştırılması için belirli bir yönetim aygıtının üretilmesine zemin hazırlar. İlimli ve orantısız bir şiddet olarak kurgulanan durdurma ve geri itme uygulamaları, kurtarma görevi ile bütünleştirilir ve bu sayede meşrulaştırılır.

Özgünlük: Çalışma, sınır aktörlerini, söylemlerini ve uygulamalarını Türkiye ve Yunanistan örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Makalede, ilk olarak Ege Denizi'nin coğrafi yapısı, uzamsal ve hukuki konfigürasyonu ile detaylandırılmaktadır. Ardından, bu konfigürasyon içerisinde iki egemen devletin gündelik sınır pratikleri ve söylemleri incelenmektedir. Çalışma, Ege Denizi'ndeki sınır yönetimi üzerine yapılmış ilk etnografik araştırma olması açısından literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sınır Yönetimi, Ege Denizi, Düzensiz Göç, Kurtarma, Islak Ontoloji

JEL Sınıflandırması: R23

BORDER GOVERNANCE ON THE WAVES OF THE AEGEAN SEA: ACTORS, DISCOURSES AND PRACTICES

Abstract

The article provides an extensive empirical analysis of sovereign practices and border governance monitoring and controlling the clandestine migration in the Aegean Sea. By utilizing the notion of “wet ontology” that refers to the distinctive materiality of the sea shaping the nature of the modus operandi, the study analyzes the web of discourses, actual practices and technologies constituting the political space of the Aegean Sea. The article argues that the contextualized “wet ontology” of the Aegean Sea lays the ground for the production of certain governing tool for armed forces to legitimize their military actions of interceptions as a rescue mission. The strategy of *intercepting in guise of rescue* as a moderated violence is produced and materialized in different manners in Turkey and Greece. In the article, firstly the contextualized “wet ontology” of the Aegean Sea will distinctive be elaborated together with its spatial and juridical configuration that lead to particular power projections. Then, these particular power projections and interception techniques will be empirically discussed within the contexts of Turkey and Greece. The empirical data of the study is based on an ethnographic research design conducted in 2015-2018 in Greece (Lesbos) and Turkey.

Purpose: This article presents an empirical analysis of border practices regarding the unauthorized migration in the Aegean Sea. Utilizing the concept of “wet ontology”, which refers to the materiality and political geography of the sea border, the study analyzes the web discourses and actual daily border practices/technologies that construct the political space of the Aegean Sea.

Method: The empirical data of the study is based on an ethnographic research design. In-depth interviews and participant observation were conducted with coast guards, EU border agency Frontex, and search and rescue NGOs in Greece (Lesvos) and Turkey (Küçükkuyu, Dikili, Çeşme and Bodrum) in 2015-2018.

Findings: In the lights of the findings of the study, the wet ontology, which gains meaning in the geographical context of the Aegean Sea, shapes the policies and narratives of the border actors, and paves the way for the production of a specific governing apparatus to legitimize multiple military interception techniques inherent in the rescue mission. Constructed as a moderate violence, interception practices are integrated with the rescue mission and thus justified.

Originality: The study comparatively examines border actors, discourses and practices through the examples of Turkey and Greece. In the article, firstly, the geographical structure of the Aegean Sea with its spatial and legal configuration is detailed. Then, within this configuration, the daily border practices and discourses of the two states are examined. The study aims to make a significant contribution to the literature in terms of being the first ethnographic research on border governance in the Aegean Sea.

Keywords: Border Governance, Aegean Sea, Irregular Migration, Rescue, Migration, Wet Ontology

JEL Classification: R23

GİRİŞ

Son yıllarda, gözetleme ve sınır teknolojilerindeki gelişmeler, radarlar, insansız hava aracı sistemleri ve algoritma odaklı akıllı sınır projeleri, Akdeniz'in yeni bir temsilini yarattı. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde, hareket halindeki bir göçmen botunu¹ engellemeye yönelik oluşturulan tüm siyasi aygıtlar ve teknolojik altyapı, bu yeni temsilin ana unsurunu oluşturuyor. Günümüzde Akdeniz, çok sayıda egemenin ve aktörün dahil olduğu çekişmeli bir alan haline gelirken aynı zamanda Avrupa Birliği'nin dışsallaştırılmış sınır politikalarının hayata geçirildiği ve giderek genişletildiği bir uzamdır (Bialasiewicz, 2012). Bu çekişmeli alanda, belirli şiddet biçimleri ve hiyerarşiler, diğer unsurların yanı sıra, artık çoğunlukla göçmen bedenler üzerinden şekilleniyor. 2000'li yıllardan itibaren devam eden Avrupa'nın göç ve sınır politikaları neticesinde, Mbembe'nin (2003) dediği gibi, Akdeniz'in altında bir "ölüm dünyası" ile karşı karşıyayız.

Eleştirel güvenlik ve sınır çalışmalarındaki literatür, dünyanın pek çok coğrafyasında göç politikalarının ne denli sistematik bir şiddet üreterek sınır ölümlerine yol açtığına dair incelemeler yapar ve "ölüm yoluyla yönetme" pratiklerine dair önemli bilgiler sunar (Fekete, 2003; Urrera, 2004; Weber, 2010; Weber ve Pickering, 2011; Ferrer-Gallardo ve van Houtum, 2014; Doty, 2011; Vaughan-Williams, 2015; Jones, 2015; Squire, 2016; Cuttitta ve Last, 2020). Akdeniz bağlamında ise, son yıllarda, denizin "ölümcül bir sıvı" haline gelmesine yol açan koşulları inceleyen yeni bir çalışma grubu vardır. Devlet otoritelerinin tespit etmelerine rağmen ölümcül tehlike altındaki göçmen botlarına kayıtsız kalmaları, bu sistematik ölüm koşullarını doğuran ana etkidir (Heller ve Pezzani, 2014).

Bu makale, son yıllarda oldukça gelişen ve Akdeniz'deki sınır politikalarını esas alan eleştirel literatürün çoğunlukla es geçtiği ve kendine has materyal özellikleri sebebiyle de ayırt edici bir yapıya sahip Ege Denizi'ni konu edinmektedir. Araştırmanın temel amacı, Ege Denizi'nde düzensiz göçü kontrol eden sınır pratiklerinin kapsamlı bir ampirik analizini yapmaktır. Ege Denizi'ni bir siyasal alana dönüştüren mevcut söylemler, uygulamalar ve teknolojiler ağı, bu makalenin ana eksenini oluşturur. Ege Denizi'nde egemen devletler, yani Türkiye ve Yunanistan, düzensiz göçü izlemek, tespit etmek ve önlemek için ne tür sınır pratikleri ve söylemler geliştirmekte ve uygulamaktadır? Bu temel soruyu yanıtlarken, Ege Denizi'nin Orta Akdeniz'den oldukça farklı olan jeofizikseliği ve denizin hukuki mimarisi, denizdeki kontrol ve hareketliliği şekillendiren ana unsur olarak incelenecektir. Yani, Ege

¹ Eleştirel sınır çalışmalarında, mülteci kavramı uluslararası hukuk kategorisi olarak değil, tam olarak da hukuki zeminin sorunsallığını ifşa edebilmek, yerinden edilen kişilerin hukuki zeminde iltica haklarını engelleyen ve mülteci olabilme ihtimallerinin önünü tıkayan politikalara işaret etmek amacıyla, bir politik tercih olarak kullanılır. O nedenle de "göçmen botu" demek yerine kimisi "mülteci botu" demeyi, kimileri ise farklı terimler kullanmayı tercih eder. Bu terimler, İngilizce'de "undocumented" (belgesizler ya da kağıtsızlar), "irregularized" (düzensizleştirilenler), "illegalized" (illegalleştirilenler), "people on the move" (hareket halindeki insanlar), "clandestine migration" (gizli göç) vb. kullanımlar içerir. Devlet merkezli bir terim olduğundan "düzensiz göç" (*irregular migration*) teriminin de kullanılması sıklıkla reddedilir. Ancak Türkiye'de henüz eleştirel sınır literatürü jargonu yerleşmediğinden ve mevcut göç literatürü tarafından kullanılmadığından, makale boyunca, okuyucu açısından kavram karışıklığı yaratmaması adına, Türkiye'deki yaygın kullanım tercih edilmiştir.

Denizi'nin ada ve adacıklarla dolu olan çok parçalı ve yarı kapalı yapısı, iki devletin kara sularının birbirine yakınlığı ve denizin sığılığı hem göçün hem de sınır uygulamalarının yapısını şekillendirir. Çalışma, yalnızca pratik ve teknolojilerin nasıl düzensiz göçü kontrol ettiğini değil, aynı zamanda denizin jeofizikselliğinin belirli şiddet ve meşrulaştırma biçimlerini nasıl şekillendirdiği ve meşrulaştırdığını da inceler. Bu tür bir analizi geliştirirken, siyasi olasılıklar ve sınırlamalar hakkında yeni bir anlayış üreten, denizin ayırt edici materyalini vurgulayan analitik bir araç olan “ıslak ontoloji” (Steinberg ve Peters, 2015) kavramı kullanılacaktır.

Türkiye'den Yunan adalarına yapılan göç yolculuğunun güzergahında uluslararası sular ve SAR (arama ve kurtarma) bölgelerinin olmaması nedeniyle, arama ve kurtarma faaliyeti, Akdeniz'deki gibi coğrafi bir anlam taşımaktan öte, farklı bir bağlam kazanır. Bir göçmen botu, Türkiye kıyılarından ayrıldığı andan itibaren, *kendiliğinden (ipso facto)* aranması ve kurtarılması gereken, yani “daimi olarak tehlikede” olarak kabul edilir. Bu sebeple de, Ege Denizi'nde de kurtarma eyleminin sorumluluğundan kaçınma ya da erteleme bir sınır politikası olarak mevcut olsa da, ana yönetim biçimi, çoklu müdahale ve durdurma tekniklerinin kurtarma faaliyeti olarak meşrulaştırılmasına dayanır. Bu makalenin öne sürdüğü üzere, Orta Akdeniz bağlamında “dokunmadan öldürme” (Heller ve Pezzani, 2014) üzerinden uygulanan sınır politikası, Ege Denizi'nde “kurtarma adı altında müdahale” siyasetine dönüşmektedir.

Makalenin bulguları, Ege Denizi'nin iki yakasında, Türkiye ve Yunanistan'da (Midilli adası) üç yıl boyunca (2015-2018) yürütülen etnografik araştırmaya dayanmaktadır. Saha araştırması boyunca gönüllü arama ve kurtarma faaliyetini içeren katılımcı gözlemci analizin yanı sıra alandaki aktörler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu aktörler, Türk ve Yunan Sahil Güvenlik ekipleri, Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi (Frontex) personeli, Midilli adasının kuzey köyünde (Skala Sikamineas) arama kurtarma faaliyeti yürüten yerel sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Bütün bu aktörler ile, toplamda 84 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Buna ek olarak, arama kurtarma faaliyeti yürüten yerel bir STK bünyesinde katılımcı gözlemci olarak analiz yapılmıştır. Etnografik araştırma, araştırmacının, görüşmeler esnasında, aktörlerin söylemlerinin, öznelliklerinin ve kendi öz projeksiyonlarının ötesine geçerek, alandaki gerçek uygulamaları inceleyebilmesine olanak tanır. Kuus (2013) buna “prova edilmiş söylemlerin” aşılması der; yani görüşme esnasında görüşmecinin öznelliğini ve öz anlatısını aşarak fiiliyattaki gerçekliği tespit edebilmek, etnografik araştırmaların önemli katkılarındanır.

Makale şu şekilde düzenlenmiştir: ilk olarak, “ıslak ontoloji” kavramı Ege Denizi'nin jeofiziksel yapısı özelinde detaylandırılarak mekânsal ve hukuki konfigürasyonu, yani Ege Denizi'nin *nomos*'u incelenecektir. İkinci olarak, Türkiye ve Yunanistan'daki sınır uygulamaları, gözetleme teknikleri, egemen aktörler ve onların “sosyal evrenleri” (Bigo, 2014), gündelik pratiklerle birlikte ampirik olarak detaylandırılacaktır. Son olarak da, makalede bir ehven-i şer siyaseti olarak tanımlanan “kurtarma adı altında müdahale” politikasının üretildiği ve meşrulaştırıldığı koşullar tartışılacaktır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: ISLAK ONTOLOJİ VE EGE DENİZİ’NİN NOMOS’U

Siyasi coğrafya literatüründe okyanus çalışmaları, son yıllarda yeni bir ontoloji geliştirerek denizden/okyanustan ve onun akışkanlık dünyasından düşünmeyi öncülleyen bir kavram ortaya attı. “Islak ontoloji” kavramı, denizde hareket eden, suyun içine giren ve suyun dışına çıkan nesnelerin ve canlıların farklı konfigürasyonlarının “tanınmayan ve beklenmedik” şekillerde çözülmesi gerektiğini savunur ve deniz uzamının farklı bir lens ile okunması gerektiğini söyler (Steinberg ve Peters, 2015). Su dünyası, akışkanlığı, hacmi ve derinliği ile karasal uzamdan farklılaşan bir karaktere sahiptir ve bu materyal gerçeklik mevcut sınır politikalarını ve aynı zamanda da direnme ve kaçış stratejilerini şekillendirir (a.g.e). Sonsuz, ehlileştirilemez, sabitlenemeyen ve akışkan doğası gereği denizin, hudut çizilebilen ve tahakküm kurulabilen karadan farklı olduğu düşüncesi, Batı düşünce tarihinde uzun bir geçmişe sahiptir. Hollandalı bir hukuk düşünürü olan Hugo Grotius 1609 tarihli temel metni *Mare Liberum*’da (Özgür Deniz), denizi, katı topraklar gibi sahiplenemeyecek ve “hiçbir ülkenin malına eklenmeyecek, anlaşılmaz, sıvı ve akışkan” olarak nitelendirir (2004, s.34). Bu nedenle, Grotius’a göre deniz, sınırlı egemenler arasında, ulus ötesi serbest bir alan olarak ortak kullanım halinde olmalıdır. Benzer şekilde, Carl Schmitt’e göre, her türlü hukuki ve toplumsal düzenin kurulması için temel olan mekânın, yani özgün bir “mülkiyet, dağıtım, üretim” olan *nomos*’un kökleri topraktır (2003 [1950], s.324). Ona göre, topraktaki hudut, toprağa özgü düzenin maddi temelini özetler. Karanın aksine deniz, özgür ve şekle sığmayan olarak tasavvur edilir; “hudutları, sınırları, kutsanmış yerleri, kanunları ve mülkleri yoktur” (2003, s. 42-43). Grotius ve Schmitt’in boş, topraksız, zamansız ve kanunsuz bir alan olarak tasvir ettiği “serbest deniz” vizyonu, post-kolonyal literatürde kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir ve bu vizyonun 17. yüzyıldan itibaren nasıl Avrupa sömürgeciliğinin ve yayılmacı ideolojik aygıtının temelini oluşturduğuna dair geniş çaplı bir külliyat mevcuttur (Bose, 2009; Benton, 2009; Gilroy, 1993; Lewis, 1999; Rediker, 2007; Mawani, 2018).

Denizin uçsuz bucaksız bir boşluk olarak idealleştirilmesinin aksine, gemicilik ve deniz teknolojisindeki ilerlemeler, esasında Avrupa sömürgecilik tarihinde ana husustur. Renisa Mawani’nin (2018) etkili kitabında incelediği gibi, hareket halindeki bir gemi, tarihte ırksal hiyerarşilerin ve şiddet rejimlerinin tasarlandığı ve uygulandığı kilit teknolojidir, ancak aynı zamanda da karşılaşma, direniş ve mücadele tarihinin de simgesidir. Analitik olarak hareket halindeki bir gemiden bakıldığında, okyanuslar ve denizler, gemilerin Avrupalı yerleşimcilerin ve kölelerin, zorla çalıştırılanların ve göçmenlerin taşınmasını ve dolayısıyla da Avrupa küresel düzeninin genişlemesini mümkün kıldığı, hukukun da buna içkin olarak tahsis edildiği bir alan olarak görünür. Yüzyıllar sonra, günümüzde de hareket halindeki bir göçmen botu, bu tartışmalı tahakküm alanını ifşa eden başat sosyal olgu haline gelmiştir. Denizden bakmak, onun sıvı maddeselliğinin, derinliğinin ve akışkanlığının ön plana çıkarıldığı, egemenin pratiklerini de hareketliliğin karakterini de bu analitik lens ile kavramsallaştırmak anlamına geliyor. Siyasi coğrafyacı Steinberg ve Peters (2015) tarafından ortaya atıldığı şekliyle, “ıslak

ontoloji” kavramı, bu bağlamda alternatif bir anlayış üretir çünkü deniz dünyası “akışkanlık, hacim, ansızın vuku bulma, derinlik ve likidite” alanıdır. “Islak” siyaset, materyalliğinden doğar ve bu da yönetişimin formunu belirler. “Tartışılmaz derecede hacimli, inatla maddi ve şüphe götürmez bir şekilde form değiştiren” bir mekân olduğu için, istikrarsızlığı, rastgeleliği ve sürekli dinamizmi tarafından şekillenen siyasi olanaklara ve sınırlamalara sahiptir (Steinberg ve Peters, 2015, s. 248). Schmitt’in “boşluk” tanımının aksine, bir yöntem olarak deniz, birbiri ile kesişen yasallıkları ve pratikleri bünyesinde barındırır, hudut çizme eyleminin kendisi de bu sıvı yüzey üzerinde çok daha girift ve akışkan hale gelir ve bu sebeple de deniz sınırının karadan daha farklı bir *nomos*’u vardır.

Denizlere ilişkin hudutlar, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) tarafından kodlanmıştır. Sözleşme, yetki alanını ve devletlerin kontrol derecelerini tanımlar. Kıta sahanlığı, kıyı devletlerinin tam egemenliğine giren on iki deniz miline kadar uzanan alanı kapsar. Sözleşme ayrıca hiçbir devletin tam egemenliğini ve yetkisini kullanamayacağı uluslararası suları (açık denizler olarak bilinir) da belirler. 1979 Uluslararası Denizde Arama ve Kurtarma Sözleşmesi de, açık denizler boyunca, her biri belirli bir kıyı devletinin kapsamına giren ve kurtarma faaliyetlerini koordine etmek için yasal sorumluluğa sahip Arama ve Kurtarma (SAR) bölgelerini belirler. SAR bölgeleri içinde gemilerin kıyı devletlerin koordinasyonunda, tehlikede olan insanlar için kurtarma operasyonlarına yardımcı olma yükümlülüğü vardır. Ancak, fiiliyatta, devletlerin açık denizlerde farklı yorum ve iddiaları, muğlak mekansallıkların ortaya çıkmasıyla kalmaz, aynı zamanda “belirsiz egemenlikleri” (Cuttitta, 2018) ve “yamalı yasal alanları” da üretir (Heller ve Pezzani, 2014). Tam olarak da bu belirsizlik, kurtarma operasyonlarında sorumluluktan kaçınma ve eylemsizlik stratejilerini mümkün kılar.

Akdeniz, bu anlamda kategorik bir vaka örneği oluşturur; devletler farklı açık deniz yorumlamaları ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda SAR sözleşmelerinin de farklı versiyonlarını kullanırlar (Gammeltoft-Hansen and Aalberts, 2010). Devletlere ek olarak, açık denizlerde bulunan ticari gemiler ve yük gemileri de ağır ekonomik yük nedeniyle kurtarma operasyonlarına dahil olmaktan kaçınırlar ve bu nedenle de gemi takip verilerinden (otomatik tanımlama sistemi, AIS) sinyallerini kapatarak sıyrılmaya çalışırlar. Akdeniz’deki devletlerin sığınmacıların karaya çıkarılmasını kabul etmemeleri ve hatta “yasadıışı” göçü kolaylaştırdığı için denizcilere ve insani yardım görevlilerine yönelik suçlamaları, sivil aktörler üzerinde daha fazla isteksizliğe yol açmaktadır (Tazzioli, 2016). Orta Akdeniz özelinde, Heller ve Pezzani (2014), deniz sınırını karmaşık ve üst üste binen hukuki alanların inşa edildiği girift bir alan olarak tanımlar. Bu aynı zamanda deniz yüzeyinin dağılımı ve paylaşımının yanı sıra egemenlik pratiklerinin de çok daha karmaşık, akışkan ve esnek hale geldiği bir yönetimi işaret eder. Adli Oşinografi (Forensic Oceanography) projesinin çok ses getiren “ölüme terk edilmiş bot” vakası, sığınmacıların zor durumda kaldıklarında genellikle nasıl yardımsız bırakıldıklarını ve Akdeniz’in acımasız dalgalarına ve rüzgarlarına terk edildiklerini göstermektedir (Heller ve Pezzani, 2012). Akdeniz’in ölümcül sulara nasıl dönüştüğünü eleştirel gözle araştıran çalışmalar, sorumluluktan kaçma,

kaderine terk etme ve eylemsizlik siyaseti üzerinden mevcut sınır rejiminin yapısal şiddet mekanizmasını ortaya çıkarır (Heller ve Pezzani, 2014; 2016; Stierl, 2016; Casas-Cortes vd., 2017; Cuttitta, 2018; Davies vd., 2017; Cuttitta ve Last, 2020). Bununla birlikte, deniz yüzeyindeki farklı kıta sahanlıkları ve uluslararası suların kaynaklı parçalanmış mekansallıklar, hukuki rejimler ve çoklu aktörler, deniz sınırını çok daha girift ve öngörülemez bir alan haline getirir (Heller ve Pezzani, 2014; Cuttitta, 2018; Cuttitta ve Last, 2020). Akdeniz bağlamında, hâkim devletlerin arasındaki belirsiz ve çatışmalı kıta sahanlıkları ve yetki alanı, arama ve kurtarma faaliyetleri söz konusu olduğunda sorumluluktan kasten kaçma, geciktirme ya da terk etme gibi uygulamaların da önünü açar. Tam da bu noktada, kurtarma operasyonlarını geciktirme, erteleme veya reddetme stratejilerinin bir sonucu olarak, Akdeniz, bir kayıp alanına dönüşür. Sonuç olarak, Akdeniz’in ortasında, denizin sert rüzgarında ve dalgalarında, göçmenler yalnız bırakılır ve ölüme terk edilir; “dokunmadan öldüren sistematik şiddet” de tam olarak bu eylemsizlik ve sorumsuzluk siyaseti ile kurumsallaşır (Heller and Pezzani, 2014; 2016; Cuttitta, 2018).

“Islak ontoloji” kavramı, üstlendiği analitik lens açısından oldukça yaratıcı bir bakış açısı sunsa da belirli coğrafyalara ve denizlerin spesifik özelliklerine içkin olacak şekilde bir bağlama gömülmelidir. Bu çalışmanın da amacı, kavrama böyle bir katkı sunarak, bu kavramı Ege Denizi’nin jeofiziksel yapısı bağlamında işlevselleştirmektir. Ege Denizi’ndeki “ıslak ontoloji”, deniz seviyesinin sığlığı, yoğun ada ve adacıklarla çevrili yapısı ve karasularının yakınlığı gibi faktörler ile kendine has bir jeofizik oluşturur. Adasal dağılımı ve yarı kapalı coğrafyası da deniz üzerindeki yönetim ve sınır politikaları üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Akdeniz’in aksine, göçmenlerin hedef aldığı Yunan adaları (Midilli, Samos, İstanköy ve Sakız) ile Türkiye kıyıları arasındaki uzaklık altı deniz mili civarında olduğundan, açık deniz yoktur. Türkiye 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf olmadığı için de uygulamada iki egemen devlet “orta hat” ilkesini benimser. Jeofiziksel özelliklerin düzensiz göç ve sınır politikalarına olan etkisine dönecek olursak, birincisi denizin sığlığı ve kıyıların yakınlığı nedeniyle, göçmen botları da devriye botları da Akdeniz’e kıyasla çok daha küçüktür. İkincisi, Türkiye kıyıları ile kuzey Yunan adaları arasında (bu araştırma kapsamında Midilli adası arasında) coğrafi SAR bölgesinin olmamasından ötürü eşit bölüşüme dayalı ilke geçerlidir. Üçüncü olarak da, SAR bölgesinin yokluğunda, SAR’ın anlamı açık denizlerde olduğu gibi belirli bir bölge olmaktan ziyade botun tehlike içeren koşullarına referans veren çağrışım kazanır, yani bir göçmen botu kıyıdan ayrıldığı andan itibaren uygulamada SAR kapsamına girer. Ege Denizi’nin bu jeofiziksel özelliği, göç hareketinin yolculuk biçimlerini şekillendirdiği gibi sınır yönetiminde de belirli teknolojilerin yorumlanması ve tezahür etmesinde rol oynar. Yani, “ıslak ontoloji” kavramı, her bir deniz sınırının kendi materyal ve hukuki bağlamı içerisinde değerlendirilmelidir ve Ege Denizi de bu anlamda nevi şahsına münhasır özellikler içermektedir.

Ege Denizi’ndeki iki egemen devlet, Türkiye ve Yunanistan, Türkiye kıyıları ile Midilli adası arasındaki alanı, “orta hat” prensibine dayanarak deniz sınırını iki bölgeye böler. Akdeniz ile kıyaslandığında deniz

sınırı üzerindeki aktörlerin sayısı ve yetki alanı daha nettir. Orta hat koordinatlarının Türkiye tarafında Türk Sahil Güvenliği yegâne otorite iken, Yunan sularında ise Yunan Sahil Güvenliği, Frontex ekipleri ve arama kurtarma STK'ları (2020 yılına kadar) faaliyet göstermektedir. Ege Deniz'inde bulunan NATO gemileri ise, denizin her iki tarafında da faaliyet gösteren, göçmen botlarını denetleyen ve Türk ve Yunan (ve AB) sınır yetkilileri arasındaki koordinasyonu kolaylaştıran caydırıcı bir güç olarak bulunur². Ancak, deniz kuvvetleri olarak NATO gemileri, göçmen botlarının yolunu kesmek ya da kurtarma operasyonu yapmak için daha küçük sürat botlarına ihtiyaç duyulduğundan, aktif olarak görev yapacak fiziksel koşullara sahip değildir. Denizin iki yakası, yönetim tarzları, organizasyonel yapıları ve gözetleme teknolojileri açısından farklı karaktere sahiptir. Sonraki bölüm, bu iki egemenin sınır politikaları açısından farklı karakterleri ve organizasyon yapılarını inceleyecektir.

YÖNTEM

Çalışmanın ampirik verileri etnografik bir araştırma tasarımına dayanır. 2015-2018 yıllarında Yunanistan (Midilli adası) ve Türkiye'de (Küçükkuyu, Dikili, Çeşme, Bodrum), sahil güvenlik ekipleri, AB sınır güvenliği (Frontex) personeli ve arama kurtarma sivil toplum örgütleri ile derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlemci analizi yapılmıştır. 2015-2018 yılları arasında yapılan toplam 84 derinlemesine görüşmenin, 44 tanesi Türk Sahil Güvenliği personeli ile yapılmıştır. Yunanistan'ın Midilli Adası'nda ise, 2016-2018 yılları arasında 7 Frontex ve 2 Yunan Sahil Güvenlik personeli ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Frontex personeli (Portekiz ekibi) ile Midilli Adası'nda yapılan yüz yüze görüşmelerin yanı sıra Varşova'da bulunan Frontex Basın Ofisi ile eposta yoluyla resmi yazışmalar yapılmış, yapılandırılmış sorular yöneltilmiş ve yanıtlar alınmıştır. Derinlemesine görüşmelerin ötesine geçmeyi ve gündelik sınır pratiklerine ilişkin nüanslı bulgular elde etmeyi amaçlayan bu çalışma, etnografik araştırma tasarımına içkin olarak uzun erimli bir katılımcı gözlemi içerir. Bu bağlamda, Midilli Adası'nda 2016-2018 yılları arasında arama ve kurtarma gönüllüsü olarak görev yaparak, Frontex ve Yunan Sahil Güvenlik ekipleri ile aynı ortamı paylaştım.

BULGULAR: EGE DENİZİ'NİN İKİ YAKASINDA AKTÖRLER VE GÖZETLEME TEKNOLOJİLERİ

Operasyon Merkezi ve Merkezileşmiş Gözetleme: Türkiye

2015 yılında Türkiye'den Avrupa'ya yoğun göç hareketinin ardından, Türk Sahil Güvenliği (TSG) *Ege Umut Operasyonu*'nu başlattı³. Sürat teknelerinin sayısı arttırıldı; devriye gezme sıklığı yoğunlaştı ve göçü kontrol etmek için destekleyici mobil ve yüzer ekipman geliştirildi. 2016 yılı Türkiye'de Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın tüm teşkilat yapısının değiştirildiği bir yıla tekabül eder. 2016 AB-Türkiye

² Türk Sahil Güvenliği (TSG), Görüşme, Eylül 2018.

³ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

Mutabakatı'ndan⁴ dört ay sonra, ülkedeki darbe girişiminin ardından, 25 Temmuz 2016 tarihinde TSG genel silahlı kolluk kuvveti olarak doğrudan İç İşleri Bakanlığı'na bağlandı. Bu yapısal transferin ardından, 2016 yılında Ege Denizi Bölge Komutanlığı kapsamında, İzmir'de Bölgesel Operasyon Merkezi (OM) kurularak Çanakkale'den Muğla'ya kadar Türkiye'nin tüm Ege kıyı şeridini kontrol eden bir yapı oluşturuldu. Tüm Ege kıyı şeridini yöneten operasyon merkezinin kurulması, Türkiye'de sınır yönetiminde oldukça merkezi bir yönetim politikasının başlangıcını temsil etmektedir. TSG personelinin görüşmeler sırasında belirttiği gibi:

Operasyon Merkezi, Ege'nin tüm haritasını gözlemleyebilir. Mobil radarların verileri, Ege kıyı şeridinin uzunluğu boyunca tüm ufku taramayı sağlar. Merkezdeki operasyon koordinatörü, devriye ve kurtarma operasyonlarının da programını belirler. Merkez bir vaka olduğunda tüm ekipleri yönlendirir ve tam olarak hedeflenen koordinasyonu söyler. OM, Ege'deki sahil güvenlik botlarının tüm programını, yerini ve koordinasyonunu izler. Merkezden talimat geldiğinde beş dakika içerisinde duruma en yakın olan birim olaya intikal eder⁵.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın da yaptığı açıklamanın belirttiği üzere, operasyon merkezi, 2016 yılından bu yana Türkiye'nin tüm batı kıyı şeridinden sorumlu en büyük izleme ve yönlendirme organı konumundadır. Ege'deki tüm gözetleme sisteminin altyapısı bu ana merkeze bağlıdır. Kayıtlı gemilerin deniz trafiği, uydu alıcıları tarafından yakalanan canlı otomatik gemi izleme verileri aracılığıyla kontrol edilir. Bu nedenle, ticari kargo gemileri ya da balıkçı tekneleri tanımlanabilmek için denizdeyken otomatik tanımlama sistemlerini (AIS) veya balıkçı teknesi izleme sistemlerini (VMS) açmak yükümlülüğündedir. Yoğun deniz trafiği içinde, ışıksız ve açık AIS veya VMS sistemine dahil olmayan bir bot, genellikle durdurulması gereken bir göçmen botuna işaret eder. Ege Denizi yüzeyini tarayan mobil termal kameralar, otomatik olarak teknolojik aparatlar ile donatılmıştır ve içlerindeki algoritma, deniz trafiğindeki büyük veri içerisinde "anomalileri" ve "tehditleri" otomatik olarak tespit eder. Algoritma deniz ufkunu tarayarak ışığı olmadan "hareket eden şeyleri" tespit edecek şekilde tasarlanmıştır.

Tüm bu gözetleme sistemi, uydu alıcılarından gelen veriler ve çeşitli sahil bölgelerindeki mobil termal kameralar tarafından oluşturulan görüntüler, İzmir'deki Operasyon Merkezi'nde toplanır. OM, yalnızca Ege kıyı şeridinin vizyonuna sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda devriye nöbetlerini ve sahil güvenlik ekiplerinin koordinatlarını planlamada da merkezi otoriteye sahiptir. Bu durum, sahil güvenlik organizasyonunda dikey bir yönetimi gösterir. Bir botu Türkiye kıyılarından ayrıldığında ve operasyon merkezinde görüntülenen ve toplanan radar algoritmaları tarafından tespit edildiğinde, merkezdeki komutan önce botun tam koordinasyonunu doğrular ve ardından sorumlu birime harekete geçmesi

⁴ AB-Türkiye Mutabakatı, 18 Mart 2016 yılında imzalanmıştır. Mutabakatın kapsamı, fiiliyatta yarattığı dönüşüm ve 2016 yılından bu yana geçirdiği değişimlere dair kapsamlı analiz için, Karadağ ve Bahar (2022) tarafından yazılan "Ending up in Cul-de-Sac?: Critical Junctures in the EU-Turkey "Deal" on Its Sixth Anniversary" başlıklı analiz incelenebilir.

⁵ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

talimatını verir. Bottaki kişilerden acil yardım çağrısı gelirse, yine bu hat da koordinasyona doğrudan bağlıdır ve ana merkez tarafından yönetilmektedir:

Ege Denizi Bölge Komutanlığı 158 acil yardım hattının işleyişini de koordine ediyor. Operasyon merkezi, çok sayıda yanlış veya manipülatif ihbar olduğu için çağrılara cevap veriyor ve olayla ilgili gerekli detaylı sorularla bilgi alıyor. Operasyon merkezi tarafından yapılan değerlendirme ve konum sorgulamasına göre sahil güvenlik botları bölgeye sevk ediliyor⁶.

2016 yılındaki yapısal dönüşüm, Türk Sahil Güvenliği'nin organizasyonel yapısında değişikliğe işaret etmektedir. O zamandan bu yana, kurulan operasyon merkezi Ege'deki sınır yönetiminde her şeyi kapsayan bir birim olmaya başlamıştır. Eş zamanlı olarak, o tarihten bu yana Ege kıyı şeridi boyunca, deniz karakolları kurulmaya başlanmıştır. Bodrum, Küçükkuyu ve Çevlik'te göçmenlerin tüm belge ve kimlik tespiti işlemlerinin yanı sıra kaçakçılara ilişkin takip süreçlerinin de yürütüldüğü üç deniz karakolu inşa edilmiş olup⁷ TSG'nin "hem denizde hem karada tüm süreci izlemeyi" hedeflediği bir yapıya geçilmiştir⁸. Deniz karakolu sayısı da artmaya devam etmektedir. Bu yapısal dönüşümden önce, sahil güvenlik, polis ve jandarma, denizde ve karada operasyonel süreçlerde kendi aralarında iş bölümüne sahipti. TSG, 2016 yılından bu yana dikey organizasyon yapısı ile deniz sınırı yönetiminde tek aktör olmayı hedeflemektedir. Bu, Bigo'nun (2014) örgütsel yapıların farklı "sosyal evrenleri" arasındaki rekabetçi ilişkiler olarak adlandırdığı duruma benzer. TSG personelinin dediği gibi, "bu şekilde işler daha kolay halledilir". Bu her şeyi kapsayan yetki alanı, aynı zamanda, sınır bölgesinde devlet dışı aktörlerin herhangi bir katılımını da engeller. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) üyeleri, bir vaka meydana geldiğinde askeri güvenlik bölgesine girme iznine sahip tek aktördür. Ancak devriye gezme, kurtarma, karaya çıkarma ve belgelendirme süreçlerine dahil olmalarına izin verilmez; sadece limanda dağıtılan temel ihtiyaçların temini, ilk yardım süreci ve tercümanlık süreçlerinde dahil olurlar. Dolayısıyla, Türkiye sınır bölgesinden devlet dışı, sivil bir aktörün deniz üzerindeki uygulamalara dair tanıklığı imkansızdır.

TSG personelinin görüşmeler sırasında detaylıca dile getirdiği tüm gözetleme teknolojilerine ve merkezleşmiş dikey yönetime rağmen, deniz suları total bir kontrole imkân tanımaz. Kıyıların yakınlığına rağmen mevcut teknoloji insan hareketliliğini topyekûn engellemeye yeterli değildir. Dalgaları, rüzgarları ve akıntılarıyla denizin "ıslak ontolojisi", mobil radarların çözünürlüğünü bozar. Benzer şekilde, göçmenler çoğunlukla geceleri yolculuğa başladığı için, karanlıkta radar algılama kapasitesi "anomalileri" tespit etmekte sınırlı kalır. TSG personelinin görüşmelerde söylediği gibi, "deniz farklıdır, taş duvar öremezsiniz" ve "genelde bir göçmen teknesi bir anda suyun üzerinde belirir". TSG personelleri görüşmeler esnasında, mobil termal kameraların eksik kapasitesini telafi etmek

⁶ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

⁷ Görüşmelerin yapıldığı 2018 tarihinden bu yana deniz karakollarının sayısı artmıştır.

⁸ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

amacıyla Havelsan tarafından 2019 yılı itibariyle hayata geçirilmeye başlanan Kıyı Radar Gözetleme Sistemi adlı yeni projeden bahsetti. Bu kapsamlı proje, sabit kıyı radarları, insansız hava araçları ve elektro-optik sensörlerden deniz resmi toplayarak kıyıların ve suların gelişmiş radar verisini sağlamayı amaçlamaktadır (detaylı analiz için, bkz. İşleyen, 2021). Bu proje, Heller ve Pezzani'nin (2014) dediği gibi “bütünleyici panoptik görünümü” ve Amoore'un (2007) belirttiği “uyanık görsellikleri” elde etmeyi hedefliyor. Keşif etkinliğini artırmak için, bu gözetleme teknolojileri ve verilerinin bir araya getirilmesi, alınan verilerin toplanması ve iletilmesi için bir ağ sistemi olan COAST-NET sistemi bu verilerin kurumlar arasında da paylaşılmasını amaçlar. TSG personeli, yeni projenin kapasitesinin yüksek olduğunu açıklarken, “AB bütçesi ile değil, tamamen milli kaynaklarla yapıldığını” eklemek istediler⁹. Özellikle vurgulanan bu detay, Avrupalı “öteki” karşısında her zaman “üstün operasyonel kapasitesini” (Karadağ, 2019) dile getiren TSG'nin öznelliğinin de bir parçasını oluşturur. Görüşmelerde sıklıkla dile getirildiği üzere, tek bir birimden yönetilen merkezi ve dikey yapılanma, TSG perspektifinden, Yunanistan'daki çoklu ve “karmaşık” yapının aksine, kendi üstün kapasitelerinin göstergesini oluşturmaktadır. Yunanistan tarafında ise, Türkiye'nin bu merkezi yapısı, göç hareketlerini de belirleyen ve yöneten bir mekanizma olarak algılanmaktadır.

Çoklu Yapıdan Merkezileşmeye: Yunanistan

“Frontex ile yakın iş birliği yapıyoruz. Yetersiz olduğumuz için ve neredeyse tüm saatler boyunca devriye gezmemiz gerektiğinden onlar da bize yardımcı oluyorlar” diyor ve ardından aralarındaki hiyerarşiye dair detaylı bir açıklama yapıyor Yunan Sahil Güvenliği personeli:

Her Frontex botunda bir Yunan irtibat subayımız var, kanun bu çünkü, kendi ülkelerinde değil ve yaptırım yetkileri yok. Yani Yunan irtibat görevlisi onlara bu yetkiyi de tanımış oluyor ve bağlantı görevlisi de o oluyor. Biz sadece devriye planı yapıyoruz, onlar da uyguluyorlar¹⁰.

YSG ve Frontex botları, Midilli kıyıları ile orta hat koordinasyonu arasındaki alanı kapsayan sulara, yani Yunan sularında devriye gezilerini nöbetleşe paylaşırlar. Programları, Midilli'deki karargâh tarafından planlanır, ancak denizdeki her devriye botu, arama ve kurtarma operasyonlarında harekete geçme özerkliğine sahiptir. Bir sonraki bölümde detaylı olarak inceleneceği gibi, orta hattı geçip Yunan sularına giren bir göçmen botu olduğunda, onu tespit etmeye çalışırlar. YSG personelinin görüşmede açıkladığı gibi, “ya bir sorun olduğunda onları kurtarıyorlar ya da onları kıyıya götürmek için eşlik ediyorlar”¹¹. Devriye gezmek, “denizde olmak anlamına geldiği için, botu tespit etmeye, hedef belirlemeye, eskort etmeye ve kurtarmaya çalışır”, ve hem YSG hem de Frontex bu yetkiye sahiptir¹². Hareket halinde bir göçmen botu tespit edildiğinde, en yakın devriye botu (YSG ya da Frontex) bota

⁹ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

¹⁰ Yunan Sahil Güvenliği (YSG), Görüşme, Ekim 2017.

¹¹ YSG, Görüşme 1, Ekim 2017.

¹² YSG, Görüşme 2, Ekim 2017.

yaklaşır ve çeşitli tekniklerle onu durdurur. Müdahalenin ardından göçmenleri kendi devriye botlarına aktararak karaya çıkarmak için Midilli kıyılarına getirirler. Midilli’de iki karaya iniş yeri vardır: merkez Mytilene ve kuzeydeki Skala Sikamineas. Göçmenleri taşıyan devriye botu limana yanaştığında, STK’ların kara ekipleri ilk yardım, temel ihtiyaçların sağlanması (hipotermiyi önlemek için kurtarma battaniyeleri, su, vb.) ve sığınmacıların güvenli bir şekilde BMMYK otobüslerine aktarılması için hazır bekler. Oradan da Sikamineas’daki geçici kampa (Stage 2 olarak adlandırılan) götürülür. Bir gece o geçici kampta kaldıktan sonra da ertesi sabah, yine otobüslerle, adadaki ana kampa, Moria’ya aktarılır.

“İniş” (landing) olarak adlandırılan tüm bu süreç, kurtarma STK’larının kara ekipleri tarafından kendi bütçeleri ile gerçekleştirilir. İki yıl boyunca Skala Sikamineas’da gönüllü olarak katıldığım her vakada, Yunan liman polisi, YSG ve Frontex ekipleri, silahlarıyla öylece bekliyor ve hiçbir işlem yapmadan tüm süreci teftiş ediyorlardı. Bu acil durum sürecinde, göçmenleri (ve bazen gönüllüleri) disipline etmek için genellikle kısa kelimeler, katı bir ses ve eğitici bir şekilde müdahale ederek komutlar veriyorlardı. Kurtarma STK’ları alanda tüm süreci yürüten yegâne aktör iken, denizde bu denli bir yetkiye sahip olamıyorlardı. YSG, 2016 Mutabakatı sonrası dönemde, STK’lar ile olan ilişkilerini anlatırken, “yardımlarına minnettarız ama meslektaş değiliz” dedi. YSG için “denizde onlarca STK botu ile tam bir kargaşa olan” 2015 yılında “denizde ne yapmak istiyorlarsa onu yaptılar” ve “kontrol edilemez bir durum” oluştu. “2016’dan beri durum böyle değil”di¹³. Katılımcı gözlemci olarak yürüttüğüm saha çalışmam sırasında, başlangıçta Sikamineas’da iki küçük STK kurtarma botu vardı; ancak ardından bire düştü ve köyde faaliyet gösteren STK’lardan biri olan *Refugee Rescue/Mo Chara* denizdeki tek aktör haline geldi. 2020 yılındaki Pazarkule olaylarından¹⁴ sonra ise, zirveye ulaşan militerleşme, artan tehditler ve merkezileşme sürecinde, tüm kurtarma STK’ları (limanda, geçici kampta ve denizde görev yapan) alandan süpürüldü¹⁵.

Yunanistan tarafında, Türkiye örneğinden farklı olarak gözetleme teknolojileri tek bir merkezi birim tarafından yönetilmemektedir. Midilli’deki merkez, devriye vardiyalarının planlanmasından ve YSG ile Frontex arasındaki iş bölümünün izlenmesinden sorumlu olsa da radar sistemlerinden toplanan veriler doğrudan devriye botu ile paylaşılır. Türkiye’nin aksine, devriye botlarındaki mürettebat, Midilli’deki çeşitli tepelerin üzerinde konuşlanan mobil termal karavanların içerisindeki ekiple doğrudan iletişim halindedir¹⁶. Yüksek teknoloji ile donatılmış ve yine algoritma ile çalışan bu karavanların içerisinde genelde bir Frontex personeli nöbet bekler, ekranda bir “anomali” tespit edildiğinde, harekete geçmek

¹³ YSG, Görüşme 1, Ekim 2017.

¹⁴ 28 Şubat 2020 akşamı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yaptığı açıklamada AB’nin sözünde durmadığı gerekçesi ile sınır kapılarını açtıklarını ve bundan sonraki süreçte de sınırların kapanmayacağını duyurdu. Açıklamanın üzerine binlerce sığınmacı Edirne’ye doğru yola çıkarken, binlerce kişi de Pazarkule sınır kapısında toplandı. Pazarkule sınır kapısında yaklaşık bir ay boyunca kalan sığınmacıların görüntüleri o dönemde medyada geniş yer buldu. Erdoğan’ın açıklaması için, <https://www.youtube.com/watch?v=NfYfqGHAm4k>

¹⁵ Detaylı bilgi için, Mark Bain (8 Eylül 2020), Belfast Telegraph, <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/northern-ireland/ni-charity-refugee-rescue-suspends-work-in-greek-waters-39512109.html>

¹⁶ Frontex personeli, Görüşme 1, Ekim 2017.

için en yakın devriye botu ile koordinatları paylaşırlar. O nedenle hem YSG hem de Frontex personeli ile yapılan görüşmeler gösteriyor ki, dikey bir yapılanmadan ziyade, yatay bir koordinasyon mevcuttur. Koordinatlar devriye botu ile paylaşıldıktan sonra ise, ortak kullanılan WhatsApp grubundan, desteğe gelmeleri için, STK'ların koordinatörüne haber gider ve göçmen botunun bulunduğu bölgeye doğru harekete geçmeleri istenir. STK botları, YSG'nin izni ve onayı olmadan harekete geçemez, onlardan haber gelmesini beklemek durumundadır.

Ege Denizi'ndeki sınır aktörlerinin yapısına ve işleyiş mekanizmasına bakıldığında, Türkiye ve Yunanistan ekipleri farklılık gösterir. Türkiye tarafı, oldukça merkezileşmiş bir yapıda faaliyet gösterirken, Yunanistan tarafında çok aktörlü bir yapı ile karşılaşmaktayız. Türkiye tarafında, Ege kıyıları boyunca sınır teknolojisi ve yönetimi Operasyon Merkezi tarafından koordine edilmektedir ve TSG personeli dışında herhangi bir aktörün deniz sularında bulunması söz konusu değildir. Yunanistan tarafında ise, 2020 yılına kadar sivil kurtarma STK'ları alanda faaliyet gösterebilmiş, limandaki kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerini bizzat üstlenmiştir. Ek olarak, tüm Ege kıyılarının, yani tüm adaların tek bir merkezden yönetildiği bir altyapı mevcut değildir, her bir ada kendi sahil güvenlik komutanlığına bağlıdır ve koordinasyon o merkezden (Mytilene) yapılır. YSG ve Frontex arasındaki iş bölümü ise kendine has koşulları içerir. Frontex personeli yabancı bir ülkede bulunduğundan emir-komuta zinciri açısından YSG'ye bağlıdır, ancak sınır teknolojisine vakıf olmaları, gözetleme ekipmanlarının Frontex tarafından sağlanmış olması ve de hesap verebilirlik açısından farklı kıstaslara tabi olmaları sahadaki ilişkileri daha girift hale getirmektedir. Frontex ekiplerinin altı aylık zaman dilimlerinde değişmesinin ve farklı AB ülkelerinden ekiplerin gelmesinin YSG ile ilişkiler nezdinde değişkenliklere sebebiyet verdiğini de vurgulamak gerekir. Her ülke birimlerinin farklı askeri alışkanlıklar ve usullere bağlı olması nedeniyle ortaya çıkan zorluklar, görüşmeler sırasında YSG personeli tarafından dile getirilmiştir. Bu husus, başlı başına derinlikli bir araştırmayı gerekli kılmaktadır.

Ancak, şunu belirtmek gerekir ki, Yunanistan tarafındaki bu çok aktörlü yapı, 2020 yılındaki Pazarkule olaylarının ardından köklü bir değişiklik sürecine girmiş, sivil aktörlerin sınır alanında mevcudiyeti ve dolayısıyla da tanıklığı sona ermiştir. Bu nedenle, son iki yıla bakıldığında, Yunanistan'daki yapının da Türkiye'dekine benzer bir süreç izlediği söylenebilir. STK'ların alandan ayrılmak zorunda kalmasının ardından, Ege Denizi'nde o zamana kadar hiç kullanılmayan yeni teknikler ve sınır politikaları devreye girmiş, geri itme pratiği, artık can salları kullanılarak icra edilmeye başlanmıştır¹⁷.

Kurtarma Adı Altında Müdahale: Ehven-i şer Siyaseti

2017 yılında Skala Sikamineas'da gerçekleştirdiğimiz kurtarma faaliyetlerinin birinde, tamamen ıslak bir halde bottan çıkardığımız bir sığınmacı, "önce botu batırdılar, sonra bizi kurtardılar" demişti. Bu

¹⁷ The New York Times, Temmuz 2021, <https://www.nytimes.com/2021/07/18/world/europe/greece-migrants.html>

cümledeki görünüşte paradoksal görünen bu bilgi, esasında Ege Denizi'ndeki yönetim biçimini göstermektedir. Genel kanının aksine, adalar ile Türkiye kıyıları arasındaki yakınlık ve denizin nispeten daha az ölümcül olması, göçmen botlarının çoğunun (beklenmedik bir hava durumu olmadığı sürece) Ege'de adalara güvenli bir şekilde ulaşmasını sağlar. Midilli'deki saha araştırmam boyunca, bir botun Midilli kıyılarına tespit edilmeden güvenli bir şekilde ulaştığı sayısız vakaya tanık olduk. Yine, ıslak ontolojisine ve de jeofiziksel özelliklerine içkin olarak, Ege Denizi'nin doğurduğu bazı sonuçlar mevcuttur. Birincisi, denizin sığ olması nedeniyle, göçmenler yaklaşık 20-30 kişi taşıyan küçük lastik botlar kullanır. Bununla paralel olarak da sahil güvenlik ekipleri de hızlı manevralarda gelişmiş küçük sürat botları kullanır. Bu durum, Orta Akdeniz'in tam tersidir. İkincisi, coğrafi SAR bölgesinin olmaması, SAR kavramının coğrafi bir bölge olmak yerine, göçmen botunun koşullarına referans veren bir anlam kazanmasını doğurur. Yani, göçmen botu, yola çıktığı andan itibaren tehlikede olarak nitelendirilir. Bu yorum, sadece sahil güvenlik tarafından değil, STK'lar tarafından da paylaşılan ortak bir kanıdır. Denize elverişsiz ve aşırı kalabalık göçmen botlarının koşulları nedeniyle, her bot *ipso facto* "aranması ve kurtarılması gereken" bir "tehlike potansiyeline" sahiptir¹⁸. YSG, Ege'de SAR'ın fiili anlamını şu şekilde açıklamaktadır:

SAR, botların tehlikede olduğu ve tehlike potansiyelinin olduğu zamandır. Bazen denizde değillerdir ama yine de tehlikedeler. Bu da SAR'dır. Klasik SAR şudur, bizi aradıklarında ve biz onları tespit ettiğimizde, tehlikenin nerede olduğunu söylüyorlar ve biz de onları arıyoruz. Ama bizi aramasalar bile hala tehlikedeler¹⁹

"Tehlikede olma" kavramının bu kapsamlı yorumu, Ege'de Akdeniz'e kıyasla tam tersi bir durumu ortaya çıkarır. Bir göçmen botu, Türkiye kıyılarından ayrıldığı anda, teknedeki insanların hayatı tehlikede olarak kabul edilir. Tüm göçmen botlarının, her an tehlikede olduğunun ön kabulü, arama kurtarma adı altında durdurma teriminin de kullanılmasının koşullarını hazırlamaktadır. Kuşkusuz bu yorumun kendi içinde insani bir kaygısı mevcuttur; ancak uygulama düzeyinde, eş zamanlı olarak, kurtarma adı altında çeşitli müdahale tekniklerinin sınır aktörleri için belli bir meşruiyet biçimi kazanmasına zemin hazırlar.

Akdeniz koşullarının aksine, belirtildiği gibi, Ege Denizi'nde bot üzerinde ölüm tehlikesi olmadan yolculuk yapma ihtimali daha yüksektir. Kıyıların yakınlığı göz önüne alındığında, insanlar Türkiye kıyılarında bir bota bindiklerinde Midilli'de karşı kıyının ışıklarını görebilirler ve o ışıklara ulaşana kadar da denizde ilerlemeyi hedeflerler. Orta hattın nerede konuşlandığından haberdar olmadıkları için de deniz yüzeyinde coğrafi sınırı aşıp aşmadıklarını anlayamazlar. Sanılanın aksine, botlarda kaçakçılar da bulunmaz (Cetina, 2009); bottaki göçmenlerden biri motoru kontrol etme sorumluluğuna sahiptir ve genellikle "karşı kıyıya ulaşana kadar durmadan devam et" şeklinde bir sözlü hafıza vardır. Bu nedenle de, Yunan adalarına ulaşma arzusuyla, tam olarak nerede olduklarını ve hangi aktör ile karşı karşıya kaldıklarını bilmediklerinden, deniz üzerinde herhangi bir devriye botu gördüklerinde kaçmaya

¹⁸ Frontex personeli, Görüşme 3, Ekim 2017.

¹⁹ YSG, Görüşme 2, Ekim 2017.

çalışırlar. Sonuç olarak, Ege Denizi'ndeki bir bot, ölüm riskiyle karşılaşmadıkça, deniz üzerinde herhangi bir sınır aktöründen kaçmaya çalışır.

Denizde göçmen botu gözetleme teknolojileri tarafından tespit edildiğinde ise, dalgaların üzerinde, göçmen botu ile devriye sürat botu arasında bir çekişme başlar. Denizin her iki yakasında da, çeşitli müdahale teknikleri, göçü kontrol altına almanın ve sınır güvenliğinin parçasıdır. Türkiye'deki müdahale teknikleri, botu durdurma ve geri çekme şeklinde vuku bulurken, Yunan sularına girdiğinde ise, botu durdurma, devriye botuna transfer etme ve kıyıya getirme şeklinde gerçekleşir; orta hat civarında ise geri itme teknikleri yaygındır. Eğer göçmen botu orta hat sınırını çoktan geçmiş ve Yunan kıyılarına yaklaşmış bir konumda tespit edilirse, Yunan sınır güvenliği, botları deniz üzerindeyken durdurmak ister ve kıyıya kendiliğinden yanaşmasına izin vermez, çünkü ancak bu yolla toplu bir şekilde kampa koyabilir. Aksi takdirde, Midilli'nin kıyılarına göçmen botu yanaşabilir ve insanlar adada kontrol altına alınmadan ve kamplara götürülmeden serbestçe dolaşabilir. Bunu engellemek adına, Yunan sınır güçleri, botları denizdeyken durdurmaya ve transfer etmeye çalışırlar.

Denizin her iki yakasında, farklı durdurma teknikleri devreye girer ve uygulanır. Bütün görüşmeler sırasında, bu teknikler sahil güvenlik ekipleri tarafında detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Birincisi, durdurma aparatı denen özel bir halat kullanmaktır. Botun motorunu çevrelemek, yakıt hortumunu kancadan çıkarmak ve botu devre dışı bırakmak için halat atılır. Manevra tekniği, ikinci yöntemdir. Göçmen botları denizde çok yavaş hıza sahip olduklarından sahil güvenlik sürat botları onları rahatlıkla geçebilir ve “bota tutunup önden çekerek” onları durdurur²⁰. Dalga tekniği, sınır görevlilerinin botları çekmek ya da geri itmek için denizde dalgalar oluşturduğu başka bir stratejidir. Bir Frontex personelinin aktardığı gibi, devriye botundan bir personel, “göçmen botuna atlar, motoru durdurur” ve ardından “onları kendi botlarına almaya başlarlar”²¹. Bu tekniklerin tümü, hem Türk hem de Yunan karasularında, rutin bir yönetimin parçasıdır. Türkiye tarafında, sınır güvenliği bakımından geçişleri engellemek ve botları geri çekmek için yapılır; Yunan sularında ise amaç, orta hat civarında ise geri itmek, bottaki insanları kontrol altına almak ve adanın kıyılarına serbest gelmelerini engellemektir. Dalgalar üzerindeki bu mücadele, denizin doğası gereği beklenmedik neticelere de gebebilir; kimi zaman göçmen botu su almaya başlayabilir ya da devrilebilir, insanlar denize düşebilir. Her koşulda, tüm bu süreç, kelimenin anlamı ile ters bir şekilde, bir “kurtarma operasyonu” olarak adlandırılır.

“Önce üç dilde duyuru yapıyoruz; Türkçe, İngilizce ve Arapça. Afrikalılar genellikle duyuru ile dururlar. Ama Suriyeliler istemiyor. En dirençli olanlar ise Afganlar. Hiç durmuyorlar” diyen TSG personeli, işlerinin zorluklarını anlatırken şöyle devam etti:

Uzun süredir burada yaşadıkları için bizim merhametimizi çok iyi biliyorlar. Bu yüzden bizim amacımızdan faydalanıyorlar ve durmuyorlar. Onlara zarar vermeyeceğimizi biliyorlar. Bize çok zor anlar yaşatsalar da personelimiz oldukça sabırlı. Genellikle

²⁰ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

²¹ Frontex personeli, Görüşme 7, Ekim 2017.

anonsla durmadıklarından, botu çok yumuşak ve nazik bir şekilde durdurmak için [çeşitli] tekniklerimizi kullanırız. Mürettebatımız zor anlar yaşa da çok sabırlı. Ama günün sonunda onlara yiyecek, giyecek vs. sağlayacağımızı biliyorlar.²²

“Çok yumuşak ve nazik yol” retoriği, Weizman’ın (2011; ayrıca Ignatieff, 2004 ve Ophir, 2005) “ehven-i şer” diye tanımladığı, orantılı şiddet olgusuna işaret eder. “Kurtarma adı altında müdahale” stratejisi, bir sınır yönetimi politikası olarak, şiddetin “moderasyonu ve minimizasyonu” ilkesine dayanır, hesaplanan ve dengede tutulan bir şiddet, aynı zamanda meşruiyet ve ahlaki üstünlük arayışına da hizmet eder. Orantılı bir şiddet olarak, ahlaki ekonomi ve bunun meşrulaştırılması için gerekli koşulları da hazırlar. Bu sayede deniz sınırının güvenliği sağlanır; kurtarma rolünün de devreye girmesi ile durdurma tekniklerinin ölümcül koşulları yumuşatılır ve durdurma-kurtarma simbiyozu kamusal alanda da meşruiyet sağlar. Sahil güvenlik ekipleri, görüşmeler boyunca durdurma tekniklerini anlatırken, sıklıkla ahlaki duyguların altını çizmeye ve hayatları asla tehlikeye atmadıklarını tekrarlamaya özen gösterdiler: “bunu elbette yumuşak güç yöntemiyle, onları tehlikeye atmadan yapıyoruz. Müdahale teknikleri ile yasa dışı bir eylemin önlenmesini hayat kurtarma operasyonuna dönüştürüyoruz”²³. Bu meşrulaştırma söylemi, YSG/Frontex tarafından farklı bir anlatıyla ele alınmaktadır:

Yunan sularına girdiklerinde, genellikle durmuyorlar. Bizi Türk Sahil Güvenliği sanıyorlar, geri alacağız sanıyorlar. Durdurmak için anonslar yapıyoruz ama İngilizce bilmiyorlar ve anlamıyorlar. Kıyılara ulaşmak istiyorlar sürekli ancak kıyılar botlar için güvenli yerler değil ve ikinci olarak da kıyıların kayalıklarla dolu, botlara zarar verecek yerler olduğundan haberleri yok. Bu nedenle, kayalara ulaşmadan onları durdurmalısınız. Bu durumda botlara atlayıp motoru durduruyoruz. Çoğunlukla denizde dalga olur bot su alır. Ancak tek yol bu ve onların güvenliği için gerekli²⁴.

Yukarıdaki alıntıda, Frontex personelinin kullandığı dil dikkat çekicidir. Öz-anlatısını, deniz yolunu bilmeyen göçmeni “koruyan ve kollayan” paternalistik bir yerden kurmaya çalıştığı anlaşılıyor. “Bilgisiz”, kendini ölümcül sulara atmış, “kandırılmış” göçmen, suları ve adayı “iyi tanıyan” Frontex personeli tarafından ölümden “kurtarılmaktadır” ve bu söylem hem YSG hem de Frontex tarafından sıklıkla vurgulanır.

Bu anlatının aksine, etnografik çalışmam sırasında, kıyılarıdaki kayalıklarda yaralanma ya da ölüm vakası hiç yaşanmadı. Ancak göçmenlerin kıyılara tespit edilmeden yaklaşıp adanın kuzey köylerinde durdurulana kadar yollarda yürümeye başladıkları, bahçelerde oturup dinlendikleri ya da restoranlarda yemek yedikleri çok sayıda vaka oldu. Kamplara konabilmeleri için denizdeyken önlerinin kesilmesi ve transfer edilmesi, sınır aktörleri tarafından bir yönetim stratejisi olarak görülüyor. Ancak, onların güvenliği ve kurtarılması etrafında inşa edilen anlatıda, bottaki göçmen, bir yandan yasadışı faaliyette bulunan, suç işleyen, yakalanması, hapsedilmesi gereken bir özne iken, eş zamanlı olarak da kaçakçı

²²TSG, Görüşme, Eylül 2018.

²³ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

²⁴ Frontex personeli, Görüşme 5, Ekim 2017.

tarafından sömürülen “masum bir kurban” olarak tasvir edilir. Göçmenin özne pozisyonu, “sınır geçen suçlu” ile “masum ve kandırılmış, tehlikede olan kurban” arasında sürekli gider gelir ve sınır politikalarının da tam olarak merkezini oluşturur. Bu salınım, Didier Fassin’ın (2012) tanımladığı gibi, insancıl faaliyet ile kontrolün birbirine sıkıca bağlı olduğu (Ticktin, 2005) yapıyı gösterir. Fassin (2012) ise, buna “insancıl akıl” der; yani herhangi bir şiddet politikası aynı zamanda meşruiyet sağlayacak bir anlatıya ihtiyaç duyar ve bunun aygıtlarını geliştirir; dolayısıyla da göçmen hem risk altında olan hem de risk olarak kabul edilen bir öznedir (Aradau, 2004). Ege Denizi örneğindeki kurtarma adı altında müdahale uygulamaları, insani yardım alanını eleştirel bir perspektiften inceleyen, aktörlere ve farklı öznelliklerine odaklanan literatüre de katkı sunar (bkz. Malkki, 1996; Doty, 2006; Barnett ve Weis, 2008; Agier, 2011; Fassin, 2012; Feldman ve Ticktin, 2010; Walters, 2011; Redfield, 2013; Pallister-Wilkins, 2015; Squire, 2015). Aynı zamanda, askeri durdurma tekniklerinin nekro (ölümcül) gücünün (Mbembe, 2019) sınır muhafızları tarafından kurtarma eylemi aracılığıyla nasıl yönetildiğini ve meşrulaştırıldığını da göstermektedir.

Bu politika, Akdeniz örneğinde olduğu gibi, yalnızca denizin “zor ve ölümcül koşullarının” bir ürünü olarak sınırdaki ölümlerin inkâr ve sorumluluktan kaçınma siyasetini içermez (bkz. Doty, 2011); aynı zamanda “denizin tehlikelerini fark edemeyen”, “cahil” ve “basiretsiz” rolünü de göçmene biçer (Squire, 2016). Sınır muhafızlarının gözünden, göçmenler, durmadıkları zaman daha da tehlikede olduklarını fark edemeyen kişiler oldukları gibi, “kıyıların riskli kayalarla dolu olduğundan haberi olmayan” öznelendir aynı zamanda. Bu nedenle, denizde hareket eden botu onların kendi “güvenlikleri” için her an durdurmak sınır muhafızlarının sorumluluğundadır. Bu sayede “hiç durmayan” bottaki göçmenlerin failliği de onların cehaletine indirgenir.

Müdahale teknikleri noktasal olarak uygulanırken, orta hat alanı, “ıslak ontolojinin” tam olarak kristalleştiği bir alanı temsil eder. Geri itme (*push back*) diye adlandırılan pratikler, bu alanda vuku bulur. Bu karşılaşma alanı, iki devletin sınır muhafızlarına ait sürat botları ile göçmen botları arasında yoğun bir mücadeleye tanıklık eder. Bu alan, aynı zamanda iki egemenin sınır güçleri arasındaki çekişmeli iş birliğini de gözlemlemek açısından bir tür laboratuvar haline gelir. Özellikle, Türkiye ve Yunanistan örneğinde, bu iş birliği daha da tartışmalı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Longo’nun (2017) ifade ettiği gibi “müşterek sınır yönetimi” ile tanımlanamayacak kadar çekişmeli bir birliktelikten söz etmek mümkündür. Derinlemesine görüşmeler gösteriyor ki, her iki taraf da çeşitli sebeplerle birbirine suçlamalar yöneltebiliyor. TSG için, Yunan tarafının “sert” ve “ne olduğu belirsiz” operasyonlarının aksine, TSG, hem “hayırsever” hem de “profesyonel” olan taraftır²⁵. Yunan sınır güçleri için ise, Türkiye tarafı anlaşılabilir büyük bir gizemi temsil etmektedir ve Türkiye’nin kasıtlı olarak botların geçmesine izin verdiği kanısı görüşmelerde ima edilmektedir.

²⁵ TSG, Görüşme, Eylül 2018.

Geri itme pratiği esnasında, manevra tekniği sıklıkla başvuru olan bir tekniktir²⁶. Arama ve kurtarma STK'ları ile yaptığım derinlemesine görüşmelerde geri itme pratiklerinin botta bulunan YSG personelinin gözetimi altında daha çok Frontex ekipleri tarafından gerçekleştirildiği dile getirildi. Özellikle Frontex devriye botları, Ege'de orta hat koordinatlarına yakın durmayı tercih ederek göçmen botunun hattı geçmek üzere olduğu durumlarda anında müdahale etmeyi hedefler. Bu sayede, botun Yunan sularına girmelerini engelleyerek Türkiye tarafına doğru itmeyi amaçlar. Bu mücadele sırasında, orta hat sınırının da gündelik olarak aşılması, denizin ıslak ontolojisine içkindir. Orta hat etrafındaki geri itme pratikleri, kurtarma STK'ları tarafından tanık olunan ve raporlanan en yaygın ve en sistematik eylemlerdir (bkz. Alarm Phone raporları). STK'ların kamuya açık pek çok videosu ve tanıklık ifadeleri olmasına rağmen, YSG ve Frontex ekipleri görüşmeler esnasında geri itme suçlamalarını asla kabul etmemiştir.

SONUÇ

Ege Denizi'nin özgül sınır yönetimi, bu makale tarafından incelendiği üzere, iki egemenin sınır aktörlerinin söylemlerine ve gündelik uygulamalarına odaklanılarak ampirik olarak araştırılmıştır. Ege Denizi bağlamında yeniden yorumlanan “ıslak ontoloji” kavramı eşliğinde, bu makale, Ege Denizi'ndeki düzensiz göçe ilişkin olarak sınır politikalarını, anlatılar, eylemler ve teknolojiler ağı çerçevesinden ele almıştır. Genel olarak, denizin ıslak ontolojisi ve Ege'nin kendine has jeofiziksel özellikleri – kıyıların yakınlığı, SAR bölgesinin olmaması, denizin sığılığı, küçük botlar ve sürat tekneleri – sınır politikalarını ve meşruiyet mekanizmalarını şekillendirmektedir.

Makale ilk olarak, orta hat ilkesi etrafında şekillenen iki egemen tarafından Ege Denizi'nin *nomos*'u olan mekânsal bölünmeyi analiz etmiştir. Her ülkedeki egemen aktörler, sınır muhafızları, kendilerine özgü örgütsel yapılara ve bu alanı üreten “sosyal evrene” sahiptir. Her ikisi de “bütünleştirici bir panoptik görüş” oluşturmak için geliştirilen gözetim teknolojilerini benimsemektedir; ancak yine de Ege'nin ıslak ontolojisi üzerinden bu amaca ulaşabileceklerini iddia etmek oldukça zordur. Türkiye, düzensiz göç ile mücadele etmek için oldukça dikey, hiyerarşik ve merkezi bir örgütsel yapılanma yoluna giderken, Yunanistan, Frontex personeli ve kurtarma STK'larından oluşan, çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Fakat, bu çok aktörlü yapının son iki yılda dönüşmüş olduğunu ve çok daha merkezi bir yapılanmaya doğru evrildiğini de not etmek gerekir.

İkinci olarak, bu çalışma, her göçmen botunun harekete geçtiği andan itibaren, “hayati tehlike” barındırdığı için, aranması ve kurtarılması gereken bir olgu olduğunun altını çizmiştir. Bu sebeple, Ege Denizi'ne özgü olarak, SAR kavramı, coğrafi değil durumsal bir çağrışım kazanır. Teoride insani olan bu düşünce, pratikte kurtarma adına meşrulaştırılan çoklu müdahale tekniklerini uygulamak için sınır yetkilileri tarafından işlevselleştirilmektedir. Dolayısıyla, Akdeniz'deki sorumluluktan kaçınma, erteleme ve geciktirmenin “caydırıcılık yoluyla önleme” (Doty, 2011) şeklinde kullanıldığı siyasetinden

²⁶ Arama ve kurtarma faaliyeti yürüten STK mensubu, Ağustos 2018.

farklı olarak, Ege Denizi'nde *kurtarma adı altına müdahale* etme biçimine dönüşür. Sınır politikasının temelini de bu strateji oluşturur. Ege'nin dalgaları üzerinde çeşitli durdurma teknikleri ile günlük mücadeleler yaşanır; durdurulan ya da beklenmedik durumlarda batan botlardan geriye kalan kişiler kurtarılır ve bütün bu süreç bir kurtarma operasyonu olarak adlandırılır. Denizin ıslak ontolojisi ve buna bağlı olarak da kurtarma pratiği, kaçınılmaz olarak, sınır güvenliğini amaçlayan müdahale tekniklerinin gerekçelendirilmesi için özel bir fırsat sunmaktadır. Kurtarma eylemi, ılımlı bir şiddet stratejisi olarak botları durdurmak ya da geri itmek için sınır aktörleri tarafından işlevselleştirilir. Denizin dalgaları üzerinde hesap verebilirlik ve kanıt elde etmek zor olduğundan, sınır aktörleri için durdurma-kurtarma simbiyozu, geniş bir manevra yelpazesi sunar.

Bu makalede kullanılan ve denizin maddeselliğini ön plana çıkaran “ıslak ontoloji” kavramı hem tahakküm hem direniş mekanizmalarını yeniden yapılandırmak için zengin bir bakış açısı üretir. Günümüzün tüm gelişmiş gözetleme mekanizmalarına rağmen, denizin yüzeyindeki dalgalar, mekânı tam olarak kavramaya izin vermemektedir; göçmenler hala bir anda “sahneye fırlayabilmektedir”. Ancak aynı zamanda, aynı dalgalar, kurtarma eyleminin bir sınır güvenliği uygulaması için stratejik bir araç haline geldiği meşrulaştırma mekanizmalarının da koşullarını sağlar. Hem sınır kontrolü hem de göç hareketliliği açısından, denizin sıvı dünyası, her özne için, belirli olanaklara ve sınırlamalara sahiptir. Günümüz dünyasında, hareket halindeki bir göçmen botu, kontrol ve kaçış rejimlerinin perdelerini açmak, yapısını incelemek için hayati bir aracı temsil ediyor.

KAYNAKÇA

- Agier, M. (2011). *Managing the undesirables: Refugee camps and humanitarian government*. Trans David Fernbach, Cambridge: Polity Press.
- Amoore, L. (2007). Vigilant visualities: The watchful politics of the war on terror. *Security Dialogue*, 38(2), 215–32.
- Aradau, C. (2004). The perverse politics of four-letter words: Risk and pity in the securitisation of human trafficking. *Millennium*, 33(2), 251–278.
- Barnett, M. & Weiss, T.G. (2008). *Humanitarianism in question: Politics, power and ethics*. New York: Cornell University Press.
- Benton, L. (2009). *A search for sovereignty: Law and geography in European empires, 1400–1900*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bigo, D. (2014). The (in)securitization practices of the three universes of EU border control: Military/navy – border guards/ police – database analyst. *Security Dialogue*, 45(3), 209–225.
- Bose, S. (2009). *A hundred horizons: The Indian ocean in the age of global empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Casas-Cortes, M., Cobarrubias, S, Heller, C., & Pezzani, L. (2017). Clashing cartographies, migrating maps: The politics of mobility at the external borders of E.U. rope. *ACME*, 16(1), 1–33.
- Cuttitta, P. (2018). Inclusion and exclusion in the fragmented space of the sea. actors, territories and legal regimes between Libya and Italy. İçinde E. Burroughs & K. Williams (der.), *Contemporary boat migration: Data, geopolitics and discourses* (ss. 75-94). Londra: Rowman & Littlefield.
- Cuttitta, P. & Last, T. (2020). *Border deaths: Causes, dynamics and consequences of migration-related mortality*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Davies, T., Isakjee, A. & Dhesi, S. (2017). Violent inaction: the necropolitical experience of refugees in Europe. *Antipode*, 49(5), 1263–84.
- Doty, R.L. (2011). Bare life: Border-crossing deaths and spaces of moral alibi. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29(4), 599–612.
- Fassin, D. (2012). *Humanitarian reason: A moral history of the present*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Feldman, I., & Ticktin, M. (2010). *In the name of humanity: The government of threat and care*. Durham, NC: Duke University Press.
- Fekete, L. (2003). Death at the border – Who is to blame? *European Race Bulletin*, (44), 2-4.
- Ferrer-Gallardo, X., & Van Houtum, H. (2014). The not so collateral damage politics of deadly EU border control. *Acme: An International E-Journal for Critical Geographies*, 13(2), 295-304.
- Gilroy, P. (1993). *The black Atlantic*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grotius, H. (2004). *The free sea*. Indianapolis, IN: Liberty Fund.
- Heller, C. & Pezzani, L. (2012). Forensic oceanography: *Left-to-die* boat case. <http://migrantsatsea.files.wordpress.com/2012/04/forensic-oceanography-report-11april20121.pdf> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2022)
- Heller, C. & Pezzani, L. (2014). Liquid traces: Investigating the deaths of migrants at the EU's maritime frontier. İçinde E. Weizman (ed.), *Fronsis. The architecture of public truth* (ss. 656-684). Berlin: Sternberg Press.
- Ignatieff, M. (2004). *The lesser evil: Political ethics in an age of terror*. Princeton: Princeton University Press.

- İşleyen, B. (2021). Technology and territorial change in conflict settings: migration control in the Aegean Sea. *International Studies Quarterly*, 65(4), 1087-96.
- Karadağ, S. (2019). Extraterritoriality of European borders to Turkey: an implementation perspective of counteractive strategies. *Comparative Migration Studies*, 7(12), 1-16.
- Kuus, M. (2013). Foreign policy and ethnography: A sceptical intervention. *Geopolitics*, 18(1), 115–131.
- Jones, R. (2015). The Mediterranean: international region and deadly border. *Nordia*, 44(4), 37-42.
- Lewis, M. W. (1999). Dividing the ocean Sea. *Geographical Review*, 8(2), 188–214.
- Longo, M. (2017). *The politics of borders*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malkki, L. (1996). Speechless emissaries: Refugees, humanitarianism and dehistoricisation. *Cultural Anthropology*, 11(3), 377–404.
- Mawani, R. (2018). *Across oceans of law: The Komagata Maru and jurisdiction in the time of empire*. Durham: Duke University Press.
- Mbembe, A. (2019). *Necropolitics*. Durham: Duke University Press.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11-40.
- Ophir, A. (2005). *The order of evils: Toward an ontology of morals* (Çev. R. Mazali & H. Carel). New York: Zone Books.
- Schmitt, C. (2003). *The nomos of the earth in the international law of the jus publicum europaeum*. New York: Telos.
- Steinberg, P. & Peters, K. (2015). Wet ontologies, fluid spaces: Giving depth to volume through oceanic thinking. *Environment and Planning D: Society and Space*, 33(2), 247–264.
- Squire, V. (2016). Governing migration through death in Europe and the US: Identification, burial and the crisis of modern humanism. *European Journal of International Relations*, 23(3), 1-20.
- Squire, V. (2015). *Post/Humanitarian border politics between Mexico and the US: People, places, things*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Stierl, M. (2016). A sea of struggle—activist border interventions in the Mediterranean Sea. *Citizenship Studies*, 20(5), 561–578.
- Pallister-Wilkins, P. (2015). The humanitarian politics of European border policing: Frontex and border police in Evros. *International Political Sociology*, 9(1), 53–69.
- Redfield, P. (2013). *Life in crisis: The ethical journey of doctors without borders*. Berkeley: University of California Press.
- Rediker, M. (2007). *The slave ship: A human history*. New York: Viking.
- Tazzioli, M. (2016). Eurosur, humanitarian visibility, and (nearly) real-time mapping in the Mediterranean. *ACME*, 15(3), 561–579.
- Ticktin, M. (2005). Policing and humanitarianism in France: Immigration and the Turn to law as state of exception. *Interventions*, 7(3), 347–368.
- Urrera, L.A. (2004). *The devil's highway: A true story*. New York, NY: Little, Brown and Company.
- Vaughan-williams, N. (2015). *Europe's border crisis: Biopolitical security and beyond*. Oxford: Oxford University Press.
- Walters, W. (2011). Foucault and frontiers: Notes on the Humanitarian Border. İçinde U. Bröckling, S. Krasman, & T. Lemke (der.), *Governmentality: current issues and future challenges*, New York, NY: Routledge.

- Weber, L. & Pickering, S. (2011). *Globalization and borders. Death at the global frontier*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Weizman, E. (2011). *The least of all possible evils: Humanitarian violence from Arendt to Gaza*. Londra: Verso.